

KRZYSZTOF ORZESZYNA

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL

IV MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA:
„RELIGIA I WOLNOŚĆ RELIGIJNA W PAŃSTWACH EUROPY
ŚRODKOWOSCHODNIEJ W PERSPEKTYWIE
INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ”

Zorganizowana pod patronatem Prymasa Polski z okazji 10. rocznicy
podpisania Konkordatu między Stolicą Apostolską i Polską
Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin, 1-2 września 2003 roku

W dniach 1-2 września 2003 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie obradowała Międzynarodowa Konferencja „Religia i wolność religijna w państwach Europy Środkowoschodniej w perspektywie integracji europejskiej”, zorganizowana pod patronatem Prymasa Polski przez Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL, Uniwersytet Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie, Stiftung Gesellschaft für Rechtspolitik w Trewirze, Gesellschaft für Religion und Religionsfreiheit in der EU w Bischofsgrün oraz Stowarzyszenie Kanonistów Polskich z okazji 10. rocznicy podpisania Konkordatu między Stolicą Apostolską i Polską.

Podczas uroczystego otwarcia Konferencji zabrali głos: ks. prof. Józef Krukowski – przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, ks. prof. Andrzej Szostek – rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Dr h.c. Otto Theisen – Stiftung Gesellschaft für Rechtspolitik, prof. Zbigniew Cieślak – prorektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Pozdrowienia do uczestników Konferencji skierowali: abp Józef Kowalczyk – nuncjusz apostolski w Polsce, abp Józef Życiński – Wielki Kanclerz KUL oraz kardynał Józef Glemp – prymas Polski. Nuncjusz apostolski wyraził słowa uznania dla Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL za zorganizowanie spotkania o charakterze naukowym oraz dla ks. prof. Józefa Krukowskiego, który włożył wiele wysiłku w realizację tego spotkania.

Pierwszej sesji przewodniczył prof. Hans H. Klein, przewodniczący Zarządu Stiftung Gesellschaft für Rechtspolitik. Jako pierwsza referat przedłożyła dr Hanna Suchocka, ambasador Polski przy Stolicy Apostolskiej. W wystąpieniu „Rola konkordatu w procesie normalizacji stosunków między państwem a Kościołem w Europie Środkowoschodniej” wskazała na trudności, jakie wystąpiły w związku z podpisaniem konkordatu z Polską w 1993 r. Podpisanie tego konkordatu wymagało zdaniem H. Suchockiej przełamania stereotypów i bariery uprzedzeń wokół duszpasterskiej i społecznej roli Kościoła w katolickim w większości społeczeństwie. W społeczeństwie, w którym tyle się mówiło o rozdziale Kościoła od państwa i o rozdziale mate-

rii obu tych wspólnot, dyskusja wokół konkordatu wykazała, jak wiele jest wokół tego niezrozumienia.

Prof. Gerhard Robbers z Uniwersytetu w Trewirze w referacie „Religia i wolność religijna w Republice Federalnej Niemiec” przedstawił model relacji wyznaniowych w Niemczech. Na podstawie prawodawstwa niemieckiego można wskazać następujące zasady: 1) Każdy Kościół jest podmiotem całkowicie autonomicznym, czyli zdolnym do stanowienia dla siebie norm prawnych i decydowania o swojej działalności na terenie państwa; 2) Sprawy interesujące obie strony – państwo i Kościół – będą regulowane na drodze dwustronnych układów. Wszystkie Kościoły w Niemczech mają status stowarzyszeń prawa publicznego. Państwo gwarantuje Kościołom wolność konieczną do realizacji swoich zadań. Status stowarzyszenia publicznego nie ogranicza niezależności Kościoła od państwa ani też państwa od Kościoła.

Podczas sesji popołudniowej, której przewodniczył prof. Henryk Cioch, prodziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, wygłoszono trzy referaty. Prof. Balázs Schanda z Uniwersytetu Petera Pazmany w Budapeszcie w referacie „Religia i wolność religijna w Republice Węgierskiej” omówił kwestie wyznaniowe na Węgrzech. Wskazał na to, że stosunki między państwem i Kościołem na Węgrzech są determinowane przez konsekwentne rozdzielenie Kościołów od państwa, neutralność państwa w sprawach wyznaniowych oraz prawo do równego traktowania Kościołów. Jednak zasada neutralności państwa nie może być rozumiana jako podstawa do aktywnego wspierania postaw w tym zakresie, tzn. ochrony wolności religijnej w aspekcie negatywnym lub wyrażających całkowity indyferentyzm wobec religii.

Prof. Józef Krukowski przedstawił referat „Religia i wolność religijna w Polsce”, w którym wskazał, iż system relacji między państwem i Kościołem w Polsce oparty jest na sześciu zasadach konstytucyjnych, funkcjonalne ze sobą powiązanych. Są to: 1) zasada demokratycznego państwa prawa; 2) zasada poszanowania wolności sumienia i religii; 3) zasada równouprawnienia Kościołów i innych związków wyznaniowych; 4) zasada bezstronności organów władzy publicznej wobec przekonań religijnych, filozoficznych i światopoglądowych; 5) zasada współdziałania między państwem i związkami wyznaniowymi dla dobra wspólnego; 6) zasada regulacji stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi w formie porozumień.

Jako ostatni w tym dniu wystąpił bp prof. Sofron Mudryj, rektor Akademii Iwanofrankowskiej. W referacie „Religia i wolność religijna na Ukrainie” przypomniał konstytucyjny zakaz ustanawiania przez państwo jakiegokolwiek religii lub ideologii jako obowiązującej. Kościół i organizacje religijne są oddzielone od państwa. Jednakże zdecydowana większość Kościołów i organizacji religijnych opowiada się za przyjęciem pewnych zasad pozytywnej polityki państwowej w sferze wolności wyznania, Kościołów i organizacji religijnych, co stwarzałoby podstawy partnerskich stosunków między poszczególnymi wyznaniem i państwem.

Drugiego dnia podczas pierwszej sesji, której przewodniczył prof. Wojciech Góralski z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, jako pierwszy swoje wystąpienie przedłożył prof. Jiří Tretera z Uniwersytetu Karola w Pradze. W referacie „Religia i wolność religijna w Republice Czeskiej” stwierdził, że Republika Czeska jest państwem, w którym obowiązuje zasada nieidentyfikowania się

państwa z żadną religią czy ideologią, zasada jego neutralności, równości i autonomii Kościołów i wspólnot religijnych. W piśmiennictwie czeskim, zauważył referent, zwraca się uwagę na to, że ten model relacji między państwem i Kościołem powinien być rozumiany jako zakaz wprowadzania religii państwowej ze względu na świecki i neutralny charakter państwa.

Dr Pavlo Repko w referacie „Religia i wolność religijna w Republice Słowackiej” wskazał na to, iż współczesne społeczeństwo słowackie jest pluralistyczne pod względem etnicznym i wyznaniowym. Znaczna jego część, mimo że było ono poddane twardej ateizacji, pozostała wierząca i deklaruje swą przynależność do Kościołów i innych związków wyznaniowych. Konstytucja Republiki Słowacji gwarantuje wolność religijną w wymiarze indywidualnym, przysługującą każdemu człowiekowi, oraz autonomię Kościołów i innych wspólnot religijnych.

Bp dr Antoni Dziemianko, Sekretarz Konferencji Biskupów Katolickich Białorusi, przedstawił referat „Religia i wolność religijna w Republice Białoruskiej”, w którym omówił wciąż bardzo trudną sytuację wyznaniową Kościołów i innych związków wyznaniowych na Białorusi. Mimo transformacji ustrojowej, jeśli chodzi o sprawy dotyczące wolności religijnej, nie nastąpiły na tym obszarze duże zmiany. Wciąż ta wolność zależy w dużej mierze od koniunktury politycznej.

Następnie doc. dr Vytautas S. Vaiščiūnas z Uniwersytetu w Kownie w referacie „Religia i wolność religijna w Republice Litewskiej” omówił sytuację wyznaniową na Litwie. Państwo litewskie uznaje dziewięć tradycyjnych religii istniejących na Litwie (art. 5). Natomiast inne związki, zwane nietradycyjnymi, mogą być uznane, jeśli funkcjonują w społeczeństwie, a ich nauka nie jest przeciwna prawu i moralności. Konstytucyjną normę stanowi wyraźnie wyeksponowany zapis, że na Litwie nie ma religii państwowej. Coraz częściej z różnych stron zgłaszany jest postulat, że w praktyce legislacyjnej należy przewyższać dyktat interesów ekonomicznych, określonych koncepcji i praktyk, według których państwo występuje jako absolut, któremu podporządkowuje się wszystkie inne wartości.

Alojz Peterle, były premier rządu Republiki Słowenii, w referacie „Religia i wolność religijna w Republice Słowenii” stwierdził, że Konstytucja Republiki w swych postanowieniach ogólnych poświęca specjalny artykuł kwestii regulacji stosunków między państwem a wspólnotami religijnymi (art. 7). Umieszczenie tego artykułu wśród pierwszych artykułów Konstytucji wskazuje, że dotyczy on jednej z podstawowych zasad prawnych i politycznych ustroju państwa. Pozycja prawna wspólnot religijnych oparta jest na dwóch podstawowych zasadach: rozdziału państwa i wspólnot religijnych oraz równości wspólnot religijnych i ich swobody działania w granicach porządku publicznego.

Sesji popołudniowej, która obejmowała dwa wystąpienia, przewodniczył prof. Jean-Paul Durand z Instytutu Katolickiego w Paryżu. Dr Michael Weninger, doradca przewodniczącego Komisji Europejskiej w Brukseli w referacie „Unia Europejska wobec Kościołów” zauważył, że w prawodawstwie Unii widać wyraźny postęp i pozytywne zmiany dotyczące szczególnej pozycji prawnej Kościołów i innych związków wyznaniowych. Referent zachęcał Kościoły i poszczególnych wiernych do lobbingu na rzecz wyraźnej obecności Kościołów i wspólnot religijnych przy kształtowaniu i stanowieniu prawa unijnego.

Następnie prof. Józef Krukowski w referacie „Stanowisko Kościoła katolickiego wobec projektu traktatu konstytucyjnego Unii Europejskiej” przedstawił postulaty zgłaszane przez Kościół wobec tego projektu. Generalnie – zdaniem J. Krukowskiego – Stolica Apostolska i episkopaty krajowe odnoszą się z aprobatą do idei zjednoczenia Europy Zachodniej i Wschodniej na zasadach demokracji, poszanowania równości i solidarności oraz pluralizmu religijnego i światopoglądowego współczesnego społeczeństwa, ale wobec polityki legislacyjnej Unii Europejskiej względem religii stawiają pewne postulaty i zastrzeżenia, zwłaszcza wobec pomijania zapisów dotyczących chrześcijańskiego dziedzictwa kultury europejskiej.

Na zakończenie Konferencji zabrał głos bp prof. Andrzej Dzięga, dziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL.